

Nitra-hrad, Katedrála sv. Emeráma

P. Bednár – Z. Poláková – M. Ruttkay - J. Tirpák

Predpoklady:

- predchádzajúci archeologický výskum Nitrianskeho hradu a hradného kopca priniesol viacero presvedčivých dôkazov jeho neprerušenej existencii a vývoji už od počiatku 9. stor., pričom sa zistilo, že v 9.-11. storočí bol sídelným hradom veľkomoravského a neskôr uhorského kniežatstva a pravdepodobne aj sídlom veľkomoravského nitrianskeho biskupstva
- pri predchádzajúcom výskume sa na vrchole kopca našlo veľké množstvo nepriamych dokladov existencie kamennej murovanej architektúry. Ich výskyt sa sústreďoval na vrchole hradného kopca v okolí paláca a kostola. Prínajmenšom jedna z týchto stavieb musela byť rozsiahlym honosným a reprezentačným stavebným komplexom. Potvrdzuje to jednak druh kameňa, z ktorého bola postavená – išlo o špecifický druh vápenca, ktorý sa okolí Nitry nevyskytuje. Jeho najbližšie využívané ložiská ležia približne 80-100 km od Nitry. Okrem toho z tejto stavby pochádza viacero zlomkov omietky s freskovou výzdobou a honosne zdobených kamenných architektonických článkov, ktoré naznačujú, že na stavbe tohto komplexu sa mohla podieľať kamenárska dielňa z Franskej ríše.
- v roku 2005 sa v interiéri katedrály sv. Emeráma vykonal geofyzikálny prieskum georadarom, ktorý naznačil, že pod podlahou kostola existujú staršie stavby.

Ciele výskumu:

- overenie existencie a datovanie starších murív zistených georadarom.
- získanie poznatkov o podobe a stavebno-historickom vývoji tzv. dolného kostola.
- potvrdenie veľmi pravdepodobnej polohy predveľkomoravskej, resp. veľkomoravskej sakrálnej stavby

Výskum:

- archeologický výskum v interiéri tzv. Dolného kostola, tvoriaceho najstaršiu známu časť katedrály sv. Emeráma sa vykonával vďaka pochopeniu a veľkej podpore Nitrianskeho biskupstva, a najmä J. E. Mons. Viliama Judáka, nitrianskeho sídelného biskupa.
- náklady na archeologický výskum boli hrazené z účelovej dotácie pridelennej po dlhých rokoch Archeologickému ústavu SAV zo štátneho rozpočtu. Nemalú časť nákladov, spojených s archeologickým výskumom hradí zo svojich zdrojov Nitrianske biskupstvo.
- personálne zabezpečenie výskumu: PhDr. Matej Ruttkay, CSc. – manažer projektu; PhDr. Peter Bednár, CSc. – vedúci výskumu; Mgr. Zuzana Poláková – odborná pracovníčka; RNDr. J. Tirpák, CSc. – geofyzikálny prieskum, Peter Štefanka – technický pracovník; a niekoľko študentov archeológie a muzeológie z FiF UKF v Nitre a Trnavskej univerzity.
- výskum sa vykonával od februára 2008. S prestávkami vynútenými základnou bohoslužobnou funkciou katedrály trval do konca do septembra 2008.

Výsledky:

- v spodnej časti južnej steny sa odkryla časť muriva z kvádrov z litotamniového vápenca. Môže súvisieť so stavbou, ktorej časť bola rozobratá v polovici 11. storočia v čase výstavby komorového valu;

- zistilo sa, že najneskôr pri neskororománskej prestavbe kostola bola podstatná časť interieru staršieho kostola prehľbená, pričom došlo k zničeniu starších nálezových situácií;
- na rozhraní chóru a lode kostola sa odkrylo masívne murivo, rešpektované aj pri následnej rozsiahlej gotickej prestavbe kostola v 14. stor. Murivo interpretujeme ako základ oltárnej menzy a hrobov sv. Svorada-Ondreja a sv. Benedikta – spolupatrónov kostola;
- odkryla sa časť západnej steny kostola, vďaka čomu je možné určiť rozsah kostola pred prestavbou v 14. stor.;
- získali sa dôležité poznatky o stavebnom vývoji a podobe kostola v 14.-18. stor.;
- získali sa nálezy a situácie, ktoré bude možné v budúcnosti sprístupniť širokej verejnosti a predstaviť tak zložitý vývoj tejto významnej pamiatky.

